

De
VERLOREN
SOLDATEN

‘Liz Trenow heeft
een verfijnde en
treffzekere schrijfstijl.’

Lucinda Riley

auteur van *De zeven zussen*

LIZ TRENOW

Liz Trenow

De verloren soldaten

DE FONTEIN

1

Ruby

Juli 1919

Het leek wel een heel vreemde droom om hier op het dek van het stoomschip te staan, met boven ons de blauwe hemel, en de zon die de zee deed glinsteren als miljoenen diamantjes. Rechts van haar stonden de grauwe leistenen daken van het kleine stadje bijna verontschuldigd op een kluitje onder die imposante rotspartijen, zoveel hoger en zoveel prachtiger wit dan ze zich ooit had voorgesteld.

Ze kon nauwelijks geloven dat ze de kust van Engeland voor het eerst in haar leven achter zich zou laten. Het was niet een avontuur waar ze voor had gekozen, laat staan van had gedroomd. Waarom zou ze die verraderlijke plas water, het Kanaal, willen oversteken om naar een land te gaan dat nog maar zo onlangs verscheurd werd door vier jaar van angstaanjagende, tragische gebeurtenissen? Ze was pas eenentwintig en ze vond dat ze in haar korte leven al meer dan genoeg tragedie had meegemaakt, en zat niet te wachten op nog meer gevaar en verdriet.

Wat ze het liefst wilde, nu de vrede getekend was, was een rustig, ordelijk leven, waarin ze zijn herinnering zou eren door hard te werken en vriendelijk proberen te zijn voor andere mensen die rouwden, net als zij. En hemeltjelijef, dat waren er meer dan genoeg. Het lot had geen familie gespaard. Ze zou op zichzelf blijven en nooit meer iemand anders de kans geven haar hart te

breken. *Meer kan ik niet doen*, schreef ze in haar dagboek, *het is het enige wat ik kan doen nu hij zijn toekomst heeft gegeven om ons te behoeden voor de mof. Waar was het anders goed voor?*

Dus toen ze die middag, begin juni, de thee had ingeschonken, en zijn ouders haar ernstig hadden verzocht om plaats te nemen in een van hun gecapitonnerde leunstoelen en haar de brochure van Thomas Cook in handen hadden geduwd, dacht ze eerst nog dat het een grap was.

'Tours naar de slagvelden van België en Frankrijk,' las ze hardop. 'Waarom zou iemand daar in vredesnaam naartoe willen om zich te vergapen aan...'

Ze zag dat Ivy ineenkromp. En de woorden bleven hangen in haar mond. Haar schoonmoeder was als glas, zo broos, en kon niet accepteren dat haar enige kind dood was. Ze was al nooit iemand die veel buiten kwam, en haar gezondheid liet al zolang Ruby de familie kende te wensen over, wat al een eeuwigheid leek.

Toen ze pas verkering hadden, vond ze het een beetje vreemd dat hij haar bijna nooit uitnodigde om bij hem thuis te komen. 'Mama voelt zich niet zo lekker,' zei hij dan, of: 'Ze klaagt dat ik altijd zo'n rommel maak.' Inmiddels was Ivy een schim, bleek als een geest door het gebrek aan frisse lucht. Ze bracht veel tijd door in bed, of in elk geval in haar slaapkamer.

Ruby en Bertie hadden elkaar op school leren kennen, en waren vrienden tot hij op een dag, toen ze samen naar huis liepen, zijn hand langzaam naar de hare uitstak en haar vastpakte. Ze bleven niet stilstaan, en geen van beiden zeiden ze iets; ze liepen in stilte door. Maar de warmte van zijn aanraking schoot als elektriciteit door haar arm omhoog en ze wist toen dat ze voor eeuwig bij deze jongen zou blijven. *Ik hou van Bertie Barton!* schreef ze die avond in haar dagboek, en ze omlijstte de woorden met een scheve cirkel van rode potloodhartjes. Ze schreef het steeds maar weer, op

haar etui, in haar schoolschrift, op het boodschappenlijstje, aan de binnenkant van haar pols. Niemand twijfelde er ooit aan dat Ruby van Bertie hield en omgekeerd.

En toen, vlak daarna, sloeg het noodlot toe. Haar vader, voorman bij een rederij in hun kleine woonplaats in Suffolk, werd verpletterd door een scheepsmotor die uit een kraan viel. Hij overleed ter plekke. Van de dagen erna kon ze zich niet veel meer herinneren, alleen dat haar moeder nauwelijks aanwezig leek, zo uitgehold, zo opgeslokt door haar eigen verdriet dat ze niets meer over had om Ruby te kunnen troosten.

Het enige wat ze nu nog weet is dat Bertie er altijd voor haar was, dat hij zijn armen om haar heen sloeg als ze huilde, eindelijk veel bekert thee voor haar zette, waar hij veel suiker in deed, en dat hij met haar ging wandelen om haar af te leiden met zijn verhalen over de natuur. Welke vogel precies welk geluid maakte. Welke bloemen het liefst op bepaalde plekken groeiden en hoe hun bloei precies was afgestemd op de komst van bepaalde insecten. Of welke gaten in de grond de ingang waren van een dassenburcht, een vossenhol of een konijnenhol. In haar herinnering veranderde hij bijna in één klap van een schooljongen in een man.

Het geknuffel en handje vasthouden ging al snel over in verlegen kussen, heimelijke ontdekkingstochten achter het tuinschuurtje, en snel daarna zijn liefdesverklaring. Op een avond, toen ze alleen waren, zakte hij op een knie en hield haar een diamanten verlovingsring voor die hij, zo gaf hij beschaamd toe, had gekocht met geld dat hij van zijn vader had geleend.

Bertie werd haar hele wereld. Ze keek nooit meer naar andere jongens, en ze wist zeker dat ze dat ook nooit meer zou doen. Hij beweerde dat zij voor altijd het enige meisje voor hem zou zijn. *Bertie en Ruby, voor altijd!* schreef ze in enorme letters op een verse bladzijde in haar dagboek, en ze omcirkelde de woorden met nog meer hartjes.

Ze pasten in alle opzichten perfect bij elkaar: fysiek leken ze

behoorlijk op elkaar, met hun donkerblonde krullen en sproetjes; ze waren allebei niet overdreven knap, maar ook weer niet ón-knap. Ze waren 'gewoon, normaal', zoals hij graag mocht zeggen. Twee doodgewone mensen die perfect bij elkaar pasten. Hij zei altijd dat haar bruine ogen net gemberwijn leken; zij dat de zijne haar aan hazelnoten deden denken. Ze waren allebei dol op dansen, wandelen en grappige verhalen vertellen of een kaartje leggen in de pub met hun hechte vriendengroep. En uiteraard zouden ze nog lang en gelukkig leven. Ze kon zich niet voorstellen dat het anders zou kunnen uitpakken.

Toen de rekruteringsposters op het aanhangbord van het gemeentehuis kwamen te hangen, smeekte ze hem om zich niet aan te melden. Maar de druk werd te groot, en alle jongens meldden zich aan, dus toen liet ze hem beloven dat hij heelhuids terug zou komen. Hij hield zich aan zijn woord en kwam twee keer thuis van de opleiding. Hij was veranderd: hij leek een stuk langer en was fysiek zonder meer een stuk sterker. Hij had ineens spieren die ze daarvoor nog nooit had gezien. Bertie de grappenmaker was verdwenen; hij was serieuzer en meer in gedachten verzonken, en in gezelschap kostte het hem moeite om mee te doen aan het gesprek. Thuis was hij onrustig en niet op zijn gemak.

Alleen als Ruby en hij gingen wandelen in de bossen en door de velden leek hij wat te ontspannen. En toch, hoe voorzichtig ze haar vragen ook stelde, hij wilde nooit veel zeggen over wat ze daar hadden meegemaakt. Pas op het allerlaatst liet hij zich ontvallen dat dit voorlopig zijn laatste verlof zou zijn: ze zouden uitgezonden worden. Waarnaartoe, dat wilde hij niet zeggen.

Ze trouwden op de maandag voor zijn vertrek, een haastig geregelde ceremonie op het stadhuis. Haar moeder had jaren gespaard voor dit moment, en toen ze Ruby in haar trouwjurk zag, barstte ze in tranen uit. 'Oorlog of niet, jullie krijgen een dag die je de rest van jullie leven zal heugen,' zei ze.

En wat was het inderdaad een geweldige dag geweest: volop

zon, donzige witte wolken aan de hemel, al die vriendelijke gezichten van goede vrienden, en zoveel blijdschap dat ze het gevoel had gehad dat ze ervan zou barsten. Die twee nachten in het Mill Hotel, na afloop – hun huwelijksreis – waren de gelukkigste nachten van haar leven. Hoewel ze eerst nog verlegen waren, ontdekte ze al snel een hele nieuwe wereld in zichzelf. Eentje vol harstocht, van intense gelukzaligheid die kennelijk al haar hele jeugd geduldig had gewacht op dit moment. Ze voelde zich compleet.

Overdag wandelden ze langs de rivier en stopten om naar de mysterieuze bruine vissen te kijken die traag tegen de stroom in zwommen. Ze luisterden naar de leeuweriken hoog boven hun hoofd en een keer zagen ze een flits van het felle blauw van een ijsvogel.

‘Kon dit maar altijd zo blijven,’ verzuchtte ze, dronken van blijdschap. ‘Ga alsjeblieft niet weg, Bertie. Ik vind het vreselijk zonder jou.’

‘Ik kom snel weer terug. Ik beloof het,’ zei hij, en ze geloofde hem.

Zelfs toen hij vertrok, weigerde Ruby om zich zorgen te maken, en ze was vastbesloten om sterk en vrolijk te blijven. Dat had hij haar immers gevraagd. Hij zou zijn plicht doen voor Koning en Vaderland, en hij had met zijn hand op zijn hart beloofd dat hij daarbij geen risico’s zou nemen. Natuurlijk zou ze hem missen, natuurlijk huilde ze zichzelf ’s avonds in slaap. Maar hij kwam snel weer thuis, dat wist ze zeker. Bertie deed altijd wat hij beloofde.

Dus toen ze vijf maanden later een telegram ontving, gevolgd door het B104-83-formulier van het leger, gedateerd ‘september 1917’ – ‘Het spijt ons u te moeten informeren dat uw echtgenoot, Albert Barton, vermist wordt na de strijd bij Passendale’ – weigerde ze te geloven dat er iets anders aan de hand was dan dat hij tijdelijk gewoon even geen contact kon opnemen. Ze trok snel

een muur op rond haar hart en stond zichzelf niet toe om aan een andere mogelijkheid te denken. *Hij heeft beloofd dat hij weer veilig thuis zou komen en hij doet altijd wat hij belooft*, schreef ze. *Hij komt heus wel weer boven water, binnenkort*. Ze hoorde het hem zo zeggen: 'Ik was even een peuk roken, officier. U hebt me toch niet gemist?' Vroeger op school kreeg hij ook altijd al straf omdat hij zo brutaal was.

Ze zou rustig blijven en doorgaan met het leven, zoals de slogan op de posters hen opdroeg te doen, dwong zichzelf elke dag weer om zich aan te kleden, de maaltijden te eten die haar moeder zo plichtsgetrouw voor haar klaarmaakte maar die haar smaakten als karton. Op weg naar het werk knikte ze naar de mensen met wie ze altijd in de bus zat, en hield de gebruikelijke kletspraatjes over het weer. Zodra ze op haar werk was, ging ze efficiënt aan de slag, zette een glimlach op voor haar collega's en klanten, en hoopte maar dat niemand naar hem zou vragen.

Mensen kregen er lucht van, uiteraard. Hij was immers de zoon van de baas van Hopegoods, de dames- en herenkledingzaak in de winkelstraat waar zij zelf in de furnituurenwinkel werkte. Na het eerste rondje meelevende woorden begrepen haar collega's dat ze zijn naam maar beter niet konden noemen. Dit soort nieuws was bijna dagelijkse kost.

Maar naarmate de maanden verstreken en ze verder niets meer vernamen, begon Ruby's beschermende muur af te brokkelen. Ze zonk weg in een gapend gat van verdriet en schuld bewustzijn. Het was een fysieke kwelling waaraan ze niet meer kon ontsnappen. Het leek of ze op de bodem van een put zat, met aan alle kanten duisternis en alleen onbereikbaar hoog boven haar een glimpje licht. Maar het was te hoog en zij was te moe om ernaartoe te klauteren. Er waren dagen waarop ze het gevoel had dat ze niet meer kon, en soms, als ze langs de rivier liep, stelde ze zich voor hoe het zou zijn om door de modder te waden en zich over te geven aan de koude, harteloze stroming. Maar ze

kon de moed nooit vatten. Haar moeder, die nog worstelde met haar eigen verlies van maar een paar jaar ervoor, deed wat ze kon om haar dochter te troosten, maar er was niets wat de pijn kon verzachten.

Omdat Ruby bleef weigeren om met hen op stap te gaan, vielen al haar eens zo goede vriendinnen een voor een weg, tot niemand haar nog uitnodigde, of zelfs maar even op bezoek kwam. Ze stopte met schrijven in haar dagboek, omdat ze geen idee meer had waar ze het over moest hebben. Ze voelde zich als een lege schelp, zo eentje die je weleens op het strand vindt, gebleekt en uitgebeten door het zout en de zon, en waarvan je je moeilijk kunt voorstellen dat er ooit een levend wezen in had gewoond. Ze kon zich niet meer herinneren wanneer ze voor het laatst had gelachen.

Maar hoe moest het anders? Zonder Bertie voelde ze zich maar een half mens, had ze het idee dat ze niet echt meer leefde. De dingen die ze samen zo leuk hadden gevonden, boden haar geen enkel plezier meer: naar de pub gaan, naar de film, naar dansfeestjes, wandelingen in het bos. Ze droeg alleen nog zwart, of heel soms donkergrijs. Hij had het ultieme offer gebracht, dus hoe kon ze hem anders eren? Het voelde als een belediging aan zijn herinnering om iets vrolijkers aan te trekken. *Zo zal mijn leven er voortaan uitzien, tot ik zelf doodga. En zo hoort het ook.*

Haar plichtsgetrouwe regelmatige bezoeken aan zijn ouders dienden alleen ter ondersteuning van hun gedeelde verlies. Te zien hoe kapot zijn moeder was en hoe grimmig stoïcijns zijn vader, voelde als een extra messteek in haar hart. Na afloop was ze altijd uitgeput, alsof ze hun loodzware verdriet had moeten torsen boven op haar eigen verdriet. Als ze de veel te warme woning uit liep, keek ze altijd omhoog naar de lucht en haalde diep adem, in een poging kracht te putten uit de frisse lucht. *Stapje voor stapje, zei ze dan tegen zichzelf. Een dag tegelijk. De ellende wordt vast vanzelf minder.*

Maar dat was natuurlijk niet zo, niet echt. Het verdriet was nog steeds zo intens dat het haar soms de adem benam, en op het werk moest ze zich verstoppen op het damestoilet tot ze weer wat gekalmeerd was. Ze kwam er door schade en schande achter hoe ze zich naar de buitenwereld toe flink kon houden. Eerst was het nog een onbetrouwbaar masker, zo fragiel dat het bij het kleinste woordje of een onverwachte herinnering uiteen kon spatten, maar naarmate de dagen verstreken, en toen weken en maanden, werd de vermomming steeds steviger en was het bijna een natuurlijk verlengstuk van haar ware ik geworden. Sterker nog, ze had eigenlijk geen idee meer wie ze nou echt was.

Maar wat ze wel wist, was dat ze de herinneringen aan hem nooit zou verraden. Niet nog eens. Er was een moment van waanzin geweest met een man die ze nooit eerder had ontmoet, en die ze daarna ook nooit meer had gezien, maar het schuldbesef brandde in haar hart met een pijn die nooit zou doven, dat wist ze zeker.

Ze zag de bezoeken twee keer per week aan haar schoonouders als haar plicht aan Bertie, een plicht waaraan ze zich de rest van haar leven zou houden. Ze was per slot van rekening zijn vrouw, en dat zou ze altijd blijven. Meneer en mevrouw Barton noemden haar vaak 'onze dochter'. En wie hadden ze verder nog, nu hij er niet meer was?

Maar de gesprekken verliepen altijd moeizaam. Ivy was zo teer als distelpluis, dat bij het minste verkeerde woordje weggeblazen werd. Albert senior was onveranderlijk, kortaf en weinig spraakzaam, maar van hem kon je tenminste meestal op aan. Maar dit moment had ze nooit kunnen voorzien, die kleine Thomas Cook-brochure, die ernstige en verwachtingsvolle gezichten.

'Goede vrienden van ons zijn op zo'n tour geweest,' zei hij, en ze ontspande wat. Misschien hield hij haar de brochure alleen voor om iets te hebben om over te kunnen praten. 'Ze raden het

van harte aan. Ze hebben namelijk het graf van hun zoon gevonden. Dat was moeilijk, zeiden ze, maar bood hun ook enorm veel troost.'

'Willen jullie dan zelf ook gaan?' vroeg ze.

'Daar hebben we wel over gedacht, maar...' Hij neeg zijn hoofd een fractie in de richting van zijn vrouw, die stilletjes haar ogen bette met een kanten zakdoekje. 'We vroegen ons af of' – hij zweeg even – 'of jij misschien namens ons zou willen gaan.'

Ze zijn nu echt helemaal doorgedraaid, dacht Ruby bij zichzelf. *Ik, op reis naar de slagvelden, in mijn eentje! Tussen de loopgraven rondslenteren op zoek naar sporen van Bertie, met een troepje zich vergapende toeristen!* Het was niet alleen krankzinnig, het was ook nogal smakeloos.

Albert ging verder: 'Om eer te betuigen, namens ons, als familie. Omdat we geen graf hebben, begrijp je?'

O, ze begreep het maar al te goed. Berties lichaam was nooit gevonden. Dat was een van de moeilijkste dingen: niet weten hoe hij om het leven was gekomen, geen idee hebben waar hij lag. Ze had nog altijd nachtmerries, die gevoed werden door foto's in de *Illustrated London News* waar ze alleen met half dichtgeknepen ogen naar kon kijken, over zijn lichaam, verstrengeld met dat van anderen, gevallen en weggrottend in een of andere modderige krater bij Ieper. Ze keek weer naar de brochure, maar de zinnen zwommen voor haar ogen. Ze hield van Bertie, natuurlijk hield ze van hem, ze zou altijd van hem blijven houden. Maar dit ging toch echt te ver. Dat zou ze toch nooit overleven, om die afgrijpselijke plekken met eigen ogen te zien?

'Kindje?' vroeg Albert voorzichtig. 'Zou je dat willen doen?'

'Ik geloof echt niet dat ik...' begon ze, en toen wist ze niet meer wat ze moest zeggen. Ze konden toch niet echt van haar verlangen dat ze helemaal alleen naar dat vreselijke oord zou gaan?

'Je leest wel verhalen...' fluisterde Ivy in de stilte.

Het was het bekende refrein. Gedurende de paar maanden na

de wapenstilstand kreeg ze bij elk bezoek aan de Bartons wel een krantenknipsel te zien: foto's van mannen die op miraculeuze wijze weer boven water waren gekomen, broodmager, maar in leven, ontsnapt uit werkkampen, na honderden kilometers vanuit Duitsland te voet hebben afgelegd, bang om te worden uitgemaakt voor deserteur. Dan moest ze mee speculeren over wat Bertie misschien was overkomen – dat hij misschien gevangengenomen was, of gewoon gewond, en dat hij was geholpen door een Belgische familie, waar hij mocht schuilen – en over de mogelijkheid dat hij op een dag weer op de stoep zou staan.

Ook al wist ze best dat die kans miniem was, ze droomde er na die gesprekken soms over: een man die uit de rook van het slagveld op haar af kwam lopen, zijn gezicht zwart van de modder, zijn uniform vol scheuren, geen pet meer op zijn hoofd. En dan verscheen ineens die glimlach van hem en haar adem stakte vol ongeloof, voordat ze op hem af rende.

Dan werd ze huilend wakker, en zag het eerste licht door de gordijnen en hoorde de vogels die zich opmaakten voor hun ochtendconcert: die eerste zoekende tonen, gevolgd door een enkele merel die duidelijk maakte wat zijn territorium was, en dan de rest met hun volmondige refrein. De wrede wereld draaide door, daarbuiten, en zij leefde nog altijd hierbinnen, alleen, en hij was dood. De enige manier om dat te overleven, was om te verharderen.

Naarmate 1919 zich voortsleepte, kwamen er steeds minder berichten over wonderbaarlijke terugkomsten, totdat – bijna tot Ruby's opluchting – de stroom helemaal opgedroogd leek. Nu zou Ivy misschien eindelijk accepteren, hoopte ze, dat hij echt niet meer thuiskwam.

Maar nee. Berties tante Flo was een paar maanden ervoor naar een séance geweest en had toen naar hem gevraagd. Het medium had wat platitudes uitgedeeld – Ruby's interpretatie, niet die van Flo – over dat hij altijd bij hen zou zijn, en dit was opgevat – ten onrechte, wat Ruby betrof – als teken dat hij nog ergens op deze

aarde rondliep. Het verhaal was dat hij gewond geraakt was, en dat hij nu in een ziekenhuis lag om te herstellen. Ruby geloofde er geen woord van. Als hij in een ziekenhuis lag, hadden ze dat zo onderhand echt wel gehoord.

‘We dachten dat jij hem misschien zou kunnen vinden,’ murmelde Ivy, en ze leunde voorover en pakte Ruby’s hand vast. ‘Het zou zoveel voor me betekenen, lieve kind. Ik denk niet dat ik de kracht heb om verder te gaan als ik niet weet of hij misschien nog ergens in leven is. Of zonder op zijn minst te weten waar zijn rustplaats is.’

Het was een idioot plan en Ruby peinsde er niet over om in haar eentje naar Vlaanderen af te reizen. Ze moest een manier vinden om het zo vriendelijk mogelijk te weigeren, om hun niet nog meer verdriet te doen. Maar voorlopig bladerde ze door de brochure om niet meteen onwillig te lijken.

‘Het staat op bladzijde veertien, de tocht die volgens ons de goede zou zijn,’ zei Albert, en hij boog zich naar voren om de bladzijden voor haar om te slaan. ‘Niet te duur, en toch genoeg tijd om goed rond te kunnen kijken, en de plekken te bezoeken die je zou moeten zien.’

‘Een week in Oostende,’ las ze hardop voor. ‘Met excursies naar Ieper en de Belgische slagvelden. Vertrek uit Londen elke dinsdag, donderdag en zaterdag. Inbegrepen in de reissom zijn trein en schip (trein derde klasse, stoomschip tweede klasse), zeven dagen volpension in een particulier hotel, bestaande uit een *café complet*, lunch, diner en bed; elektrische trams naar Zeebrugge en Nieuwpoort. Alle excursies zijn onder leiding van een deskundige gids-docent.’ Er werd een gedetailleerd reisschema gegeven. De prijs voor een ‘reis per tweede klasse en een tweesterrenhotel’ bedroeg dertien guinea’s.

‘Maar dat is een enorm bedrag,’ zei ze. ‘En wat er nog bij komt...’ Ze maakte een snel rekensommetje in haar hoofd; alles bij elkaar was het bijna drie maandsalarissen.

‘Maak je daarover maar geen zorgen, kindje, daar zijn we het al over eens geworden.’ Albert leek haar gedachten te lezen. ‘Wij betalen uiteraard voor je, inclusief zakgeld.’

‘Dat kan ik toch helemaal niet –’

‘Ik ben vanochtend bij je moeder langs geweest,’ ging hij verder. ‘Ik vond het wel zo netjes om haar te laten weten wat we je gingen vragen, en ik wilde haar geruststellen wat alle details betrof.’

Heel even voelde Ruby zich verraden. Waarom had ma daar dan niets over gezegd? Toen herinnerde ze zich dat ze meteen na haar werk hiernaartoe was gegaan, en dat ze helemaal niet thuis geweest was. ‘Maar ik ben nog nooit in het buitenland geweest, laat staan in mijn eentje,’ zei ze. ‘En ik spreek geen Frans, of wat ze dan ook spreken daar in Vlaanderen.’

Albert senior ging rechtop zitten in zijn stoel en zette zijn meest volhardende blik op. ‘We snappen dat we iets van je vragen wat veel moed vereist, liefje,’ zei hij. ‘Maar je bent een volwassen, verantwoordelijke jonge vrouw, en je bent in uitstekende handen. Thomas Cook is een zeer respectabele onderneming. Je reist met een klein groepje en er is altijd een gids om voor je te zorgen.’

Ze keek weer op van de brochure en zag zijn blik, zo ernstig, bijna wanhopig. Pas op dat moment begreep ze dat het hem volkomen ernst was. Ineens voelde ze zich licht in het hoofd en kon nauwelijks geloven dat dit allemaal echt was.

‘Ik heb hen zelf gesproken, om er zeker van te zijn,’ ging hij verder. ‘Ik reis met je mee naar Londen, zodat ik je kan overdragen aan hun vertegenwoordiger op Victoria Station. Alle maaltijden worden verzorgd en ze zullen je overal begeleiden. Lieve kind,’ zei hij, en hij kwam nu zo dichtbij dat ze zijn pijptabakadem kon ruiken. ‘Anders zouden we er niet eens over piekeren om je te laten gaan. Daar ben je ons te dierbaar voor.’

‘Mag ik er een paar dagen over nadenken?’ vroeg ze, en ze dwong zichzelf erbij te glimlachen. Ze zou het er met haar moe-

der over hebben. Die zou ze wel aan haar kant krijgen, en dan zou die hen wel overtuigen dat ze dit krankzinnige idee moesten laten varen.

‘Natuurlijk, meisje.’ Albert stond op om haar de hand te schudden. Sinds die vreselijke dag van het telegram, toen hij nota bene zijn arm om haar heen geslagen had, hadden ze nooit meer enig lichamenlijk contact gehad.

Hij wendde zich tot Ivy. ‘Zullen we nog wat water opzetten, lieveling?’

Toen zijn vrouw de kamer uit was fluisterde hij: ‘Ik zou anders met je meegaan, Ruby, maar je weet zelf dat zij te breekbaar is om een hele week alleen achter te blijven. En ze snakt naar nieuws, goed of slecht. Ik denk echt dat ze anders helemaal wegwijnt.’

‘Misschien kan ik anders bij Ivy blijven, zodat u kunt gaan?’ zei ze hoopvol, al verwachtte ze er niets van.

‘Dat heb ik uiteraard al geopperd, maar ze beweert dat ze het zonder mij niet redt. Ik ben kennelijk de enige die haar begrijpt.’ Hij veegde een hand door zijn uitgedunde haar, een gebaar dat in een fractie van een seconde zijn wanhoop verried, zijn uitputting, de zware last die hij met zich meotorste.

Toen kwam hij wat dichterbij en zei op vertrouwelijke toon: ‘Bovendien denken we dat het jou ook wat troost kan bieden, meisje. Onze vrienden zeggen dat het echt een hoogst respectabel bedrijf is en dat een jongedame gerust in haar eentje mee kan. Sterker nog, hun eigen reisgezelschap bestond ook uit een aantal dames die alleen reisden. Ze zullen ons zelf voorstellen aan de gids, een voormalige majoor van de landmacht, een uitermate vriendelijke man, zeggen ze.’

Dit was emotionele chantage, dat wist Ruby best, maar ze kon er niets tegen inbrengen. ‘Je lijkt zo sterk, en het betekent zoveel voor haar,’ ging hij verder. ‘Dat begrijp je toch wel?’

Ze voelde zich anders helemáál niet sterk. Ze redde het maar net, dag in, dag uit, door zich aan haar vertrouwde routine te hou-

den. Maar in haar eentje op reis naar België? Naar de slagvelden?

Zijn bruine ogen herinnerden haar zo sterk aan die van Bertie, zo vriendelijk en smekend. Toen hij nog leefde had ze nooit weerstand kunnen bieden aan die blik, en het voelde alsof ze zijn herinnering zou bezoedelen als ze zijn vaders verzoek zou weigeren. Alsof ze daarmee misschien zelfs zijn hele bestaan zou ontkennen. Zijn ouders hadden ieder op hun eigen manier hun hoop op haar gevestigd, en hun nog meer leed aandoen was wel het laatste wat ze wilde.

‘We zullen hier geen van allen ooit bovenop komen, natuurlijk. Maar misschien, als je iets mee terug neemt...’ Albert schudde zijn hoofd en zocht naar woorden. ‘Een of ander aandenken. Ik weet niet precies wat. Een ansichtkaart, een bloem, of iets dergelijks... misschien dat ze dan weer wat rust in haar hart krijgt. We zouden je eeuwig dankbaar zijn.’

‘Wanneer is het?’ vroeg Ruby. ‘Ik heb ma beloofd dat we deze zomer een paar dagen samen weggaan. Ze wil graag naar zee, en we mogen het strandhuisje van tante May gebruiken.’

‘Het is maar voor een week, en ik dacht dat begin juli de beste tijd was, want dan is de overtocht kalm. Ik zal het er met mevrouw T. over hebben.’

Ze had het gevoel dat ze nog iets moest zeggen voordat ze vertrok, omdat het anders leek alsof ze al had ingestemd. Maar net op dat moment kwam Ivy binnen met de theepot. Ze schonk een vers kopje in en hield het over tafel naar haar op met zo’n smekende glimlach dat Ruby niet het hart had om wat dan ook te zeggen.

Die avond sprak ze er thuis over met haar moeder. Nadat ze een paar jaar eerder zo plotseling weduwe geworden was, had Mary toch weer een nieuw leven weten op te bouwen. Ze nam naaiwerk aan om Ruby’s bescheiden inkomen aan te vullen, was lid geworden van het Women’s Institute en bakte heerlijke taarten, had zich op de moestuin van haar man gestort en geleerd hoe

je aardappelen pootte, en bietjes en sla zaaide, om te bezuinigen op de kosten voor boodschappen.

In de loop van de maanden en jaren was ze Ruby's vertrouweling geworden, haar beste vriendin, de enige, had Ruby het gevoel, die echt begreep wat ze moest doormaken: de dagelijkse pijn van het alleen achterblijven.

'Ik wil niet, mam,' zei ze. 'Ik vind het smakeloos.'

'Ze zijn er anders erg op gebrand.' Mary gaf haar een beker warme chocolademelk. 'Meneer B. kwam vanochtend langs. Ik had haast, want ik moest de bus halen, maar hij wilde zijn zegje doen. Ivy is ervan overtuigd dat Bertie nog ergens in leven is.'

'Die vervloekte zus van haar, die zo nodig naar die spiritist moest.' Ruby slaakte een zucht en duwde het vel op de chocolademelk opzij met de bolle kant van haar theelepeltje.

'Het is aan jou, lieveling. Ik heb tegen hem gezegd dat je zelf moest beslissen.'

'Als ik erheen moet, ga jij dan mee?'

'Dat kunnen we toch helemaal niet betalen?'

'Dan vragen we of hij ook voor jou betaalt.'

'Stil toch, kind, ik wil niet bij hen in het krijt staan. En trouwens, ik kan verder geen vrij nemen als we inderdaad nog naar het strandhuisje van tante May gaan.'

'Ik ben bang, mam. Voor de modder, en voor die slagvelden, en alles. Ik ben zelfs bang om zijn graf te vinden.'

Mary zette haar eigen beker neer en leunde naar haar toe om haar over haar arm te strijken. 'Je weet nooit, schat, misschien helpt het.'

Ruby wist het nog niet zo net, hoewel ze begon te accepteren dat ze geen keus had en niet onder de plicht naar Berties ouders toe uit zou kunnen. Ze zou die beschermende schil van niet-voelen stevig om zich heen moeten trekken, haar hart laten verkillen en zich concentreren op overleven.

Naarmate de datum dichterbij kwam probeerde ze er niet te

veel over na te denken, maar dat misselijke gevoel in haar maag bij het angstige vooruitzicht kreeg ze niet weg.

Het was na haar huwelijk dat Ruby het baantje als verkoopster bij Hopegoods had genomen. Albert had de zaak overgenomen van Ivy's vader, en Bertie had er ook gewerkt en 'het vak geleerd'. Het sprak vanzelf dat hij de zaak zou overnemen als zijn vader met pensioen ging.

'Ik kan niet thuis gaan zitten niksen terwijl jij in Frankrijk bent,' had ze op een dag tegen hem gezegd. 'Je vindt het toch niet erg, als ik ga werken? Ik wil graag ook mijn steentje bijdragen, nu het oorlog is.'

Hij schonk haar die glimlach waar ze altijd zo van smolt. De glimlach waar zijn hele gezicht van oplichtte en waardoor er rimpeltjes in zijn ooghoeken kwamen. Toen trok hij haar naar zich toe en gaf haar een kus op haar voorhoofd, omdat dat nu eenmaal de hoogte was tot waar zijn lippen reikten.

'Lieve Ruby, je moet doen waar je zin in hebt. Als ik weer thuis ben en we aan kleintjes gaan beginnen, dan mag je op je lauweren gaan rusten.'

Ze had gesolliciteerd op een baan als busconductrice in Ipswich, maar daar waren geen vacatures. Ze kreeg werk aangeboden in een munitiefabriek, maar daar had haar moeder haar veto over uitgesproken. 'Het is zo gevaarlijk. En jou ook nog eens verliezen, dat zou ik niet aankunnen, lieveling. Waarom vraag je niet aan meneer Barton of hij werk voor je heeft in de winkel?'

Dus nu werkte ze al sinds drie jaar in de furnituurzaak onder de geduchte bedrijfsleidster Ada Turner, een weduwe die door iedereen mevrouw T. werd genoemd, en die inmiddels met haar werk getrouwd was en daarnaast geen andere interesses leek te hebben. Ze had het nooit over familie, waar ze woonde of wat ze deed op haar vrije dagen, maar ze wist de referentienummers van alle tweehonderd kleuren wol uit haar hoofd, en ze wist pre-

cies wat voor garen je nodig had voor welk handwerkje: gewoon stikwerk, stevig stiksel, overlocknaden, borduurwerk, quilten of patchwork, en het prachtige lichtgevend zuiver zijden garen voor het echt fijne werk.

Ze kon klanten adviseren over de juiste stoffen voor hun kledingstukken en welk stijfje ze moesten gebruiken, of wat de goede ritssluiting was uit de tientallen ritsen die ze op voorraad hadden, en ze hielp hen uit honderden stijlen, vormen en maten precies de goede knoop uit te zoeken. De klanten waren weg van haar. Als ze om een of andere reden niet achter de toonbank stond, bleven de mensen treuzelen met de patroonboeken tot ze weer terug was. Als ze terugkwam en de klant voor wie Ruby al bezig was overnam, voelde ze zich op zijn zachtst gezegd tweede keus.

Aanvankelijk stonden mevrouw T. en het andere personeel een beetje wantrouwend tegenover Ruby, de schoondochter van de baas. Maar ze stelde zich bescheiden op en werkte hard om hun vertrouwen en respect te winnen. Eerst duizelde het haar van alle informatie die ze geacht werd in zich op te nemen, maar naarmate ze meer wist, begon ze al snel plezier te krijgen in het werk en de omgang met de vaste klanten. De boeken met jurkenpatronen waren zo verlokkelijk dat ze niet kon wachten om ze zelf uit te proberen.

Ze stofte haar moeders oude Singer af en begon eerst met bescheiden kledingstukken, onderrokken en schorten, maar al snel werd ze avontuurlijker, en maakte ze rokken en laatst zelfs een jasje van groene kamgaren, getailleerd en met figuurnaden voor en achter. Het was voor het eerst dat ze iets droeg wat niet zwart was sinds die verschrikkelijke dagen in 1916, maar toch vond ze het sober genoeg.

Dat jasje had ze nu aan, hier op het dek van het schip, met de zwarte rok die ze erbij had gemaakt, en een dophoedje dat ze met personeelskorting in de winkel had gekocht. Over haar arm

hing de zomerse regenjas die Alfred senior haar een paar dagen geleden toegestopt had. 'Die kon je weleens nodig hebben,' zei hij. 'In Vlaanderen regent het altijd.'

Het was van een topmerk, dat kon ze aan het etiket al zien, de nieuwste snit in donkergrijze katoenen keperstof. Ze had nooit durven dromen ooit zo'n luxe, dure jas te hebben. Wat zou Bertie trots zijn geweest, dacht ze bij zichzelf toen ze haar spiegelbeeld in de etalageruiten had gezien, op weg naar huis, en ze genoot van hoe de stof om haar kuiten zwierde.

Paradoxaal genoeg was het op dit soort korte momenten van onverwacht geluk dat ze haar verlies nog intenser voelde, en dat bracht haar uit haar evenwicht en zorgde voor scheuren in het masker. Wat daarop altijd volgde, had ze gemerkt, was een nog veel grotere wanhoop en hopeloosheid, omdat de pijn van het gemis zich als een mes omdraaide in haar hart.

Het was nu ruim twee jaar geleden dat ze hem voor het laatst had gezien, en hoewel zijn lieve gezicht haar nog altijd glimlachend aankeek vanaf de foto op haar nachtkastje waar ze elke avond een kus op drukte, begon ze de belangrijkste herinneringen te verliezen: de heerlijke frisse geur van zijn scheerzeep, het diepe timbre van zijn stem dat in zijn borst leek te vibreren, zijn uitbundige, vrolijke lach. Het was alsof haar hersenen haar beschermden door wat ze van hem wist uit te vagen, en hem minder echt te maken. Ze voelde zich zo schuldig dat de man van wie ze bijna haar hele leven had gehouden langzaam uit haar herinnering leek te vervagen; dat zij leefde, en hij niet.

Maar niet zo schuldig als toen ze hem had verraden terwijl hij nog leefde.

Lees verder in *De verloren soldaten*.

Eerste druk mei 2019

Oorspronkelijke titel *In Love and War*

Oorspronkelijke uitgever Pan Books, an imprint of Pan Macmillan,
Londen

Copyright © 2018 Liz Trenow

The moral right of Liz Trenow to be identified as the author of this work
has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and
Patents Act 1988

Copyright © 2019 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Anna Livestro

Omslagontwerp Baqup

Omslagillustratie Vrouw: © Arcangel Images/Malgorzata Maj;

achtergrond: © Shutterstock

Opmaak binnenwerk Crius Group

ISBN 978 90 261 4635 0

ISBN e-book 978 90 261 4636 7

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.